

spoznanja, vsa hrepenenja in vse sanje, vse se zvrsti pred grozečim trenutkom, ki se pripravljaja. In ker je pred smrtjo vsak človek preprost in strahotno enostaven, so Racinovi junaki nezapleteni, resnični in jasni. Racinova tragedija je samo finale, ki povzema melodije vsega prejšnjega življenja v tragediji nastopajočih oseb.« In vse to dogajanje, ki se razvija samo še v srcih ljudi, nam podaja Racine v vzvišenih besedah, saj se »gledališče, ki je namenjeno omikanim ljudem, kaj malo zanima za duševna doživetja, ki jih v gledalcih in igralcih povzročajo slovesnosti, strahote, umori, poljubi, vzdihni in solze... Francosko XVII. stoletje je bilo ena najbolj izobraženih dob človeške zgodovine. Takemu občinstvu dejanja ni bilo treba prikazovati – če nam je dovoljeno tako reči – fizično. Opraviti je bilo treba tisto projekcijo dejanja preko naše duševnosti, ki jo uporablja omikani človek in jo imenuje govorica. Pri Racinu torej zunanje dejanje zamre in oglasi se najvišje, kar človek ima – beseda. Takšna umetnost je za ustvarjalca in za poslušalca težka. Ampak takšno umetnost je ustvaril Racine, ki je edinstveni mojster besede. S polno zavestjo išče učinkov v govorjeni besedi in samo z govorjeno besedo odkriva tragične prepade v človekovi duši, pri tem pa se izogiba vsemu tistemu, kar sicer tvori najljubši in najkrajši most med odrom in gledalci. Na Racinovem odru je eno samo resnično dogajanje in to dogajanje se izraža v njegovi govorici. Racinova tragedija torej ni v dejanju, temveč v besedni interpretaciji dejanja.« (Jože Javoršek, Ogle-dala, Trst 1981.)

Doslej smo na slovenskem odru videli samo Britanika in Fedro, prevedena je bila tudi Ifigenija. Če nam bodo zvezde naklonjene, bo celotno dramsko delo Jeana Racina (11 tragedij in ena komedija) izšlo vsaj do leta 1999, do 300-letnice Racinove smrti. Pri DZS že pripravljajo prve štiri drame.

Jean Racine

TEBAIDA ali BRATSKI SPOR

JOKASTA: Zdaj končno je napočil strašni dan,
ki me morila je že misel nanj.
Zaman so prošnje, škoda je solzá,
izpila žolč usode bom do dna.
Ti, sonce, ki rodiš svetlobo dneva,
mar bi pustilo, da nas noč odeva!
Ne boš ob tem prizoru ugasnilo?
Umor te z grozo, žal, več ne navdaja,
saj si že vajeno jih v rodu Laja.
Kaj mar sinov ti kruta opravila
po grehu, ki sta starša ga storila!
Kako naj čudiš grehom se otrok,
če tudi kri kaplja od njunih rok;
ker krvoskrunska kri ju je rodila,
krepost bi kvečjemu te začudila.

.....

Ko umiral Ojdip je, je žélel vneto,
 da vladajta oba, vsak eno leto,
 in ker le ena krona nam pripada,
 naj vsako leto eden bratov vlada.
 Ker pač zapušča vama mesto eno,
 se vsako leto menjajta pošteno.
 Oba sta na pogoj pristala rada
 in vam je prvemu pripadla vlada.
 Brat krono vam priznal je brez zavisti;
 naj on ne vlada po pravici isti?

.....
 Se kdaj konča to večno žalovanje?

Se kdaj nasiti božje maščevanje?

Kaj krutih smrti bom še pretrpela,

ne da bi sama v grob zbežati smela!

Molče sprejela udarce bi krivične,

če krivce strlo bi nebo resnične,

a kaznovanje se brez konca zdi,

saj ta, ki ga je kriva, še živi.

Saj vendar veš, nebo, za moj zločin

od dne, ko me za ženo vzel je sin.

Odtlej se nadme zлива morje zla,

trpljenje hušje kot na dnu pekla.

Nebo, saj sva grešila nevede,

kdaj končno zajezilo boš gorje?

Sem mogla vedeti, da je moj sin?

Ti si ga gnalo k meni v ta zločin!

Nebeška krutost vse nas v grob peha ...

Mogoče to pravičnost je neba?

Ti vodiš nam korake v zla dejanja,

ko jih storimo, ni več odpušcanja.

Zločinov ste veseli, nebeščani,

da smo lahko zločinci kaznovani?

Vam ni dovolj, kadar vas srd prešine,

le tistih, ki so krivi za zločine?

.....

ETEOKLES: Ne vem, če kdaj se rešim čustva zléga:

bolj kot njegov ponos sovražim njega.

Med nama mržnja je nepremagljiva

od nekdanj, Kreon, že odkar živiva,

rojena hkrati z nama, sla prekleta,

ne, isti hip kot midva že spočeta!

V otroških letih sva se sovražila

ali še preden sva se sploh rodila.

Usodni sad v zakonu sva zločinskem,

prekleta že v naročju materinskem,

pod srcem materinim boj brez kraja

je že naznanjal zlo, ki se poraja.

Že v zibki rasla je med nama zloba,

ki trajala bo najbrž vse do groba,

kot bi nebo hladilo svojo jezo
nad staršev najinih pregrešno zvezo
in nama natočilo v žile zla,
kar ga premore srd in strast srca.

Ne misli, Kreon, da se s tem trenutkom
odrekel bom sovražnosti občutkom:
bolj brat se bliža, bolj se mrzek zdi,
prebral mi bo sovraštvo iz oči.

Če kroni odpove se, mi bo žal;
naj se pobere, ne da bi se vdal!

Naj, Kreon, to sovraštvo ne zbledi,
saj možnost sprave mi razburja kri;
da sprostil bom lahko strasti pekoče,
naj me sovraži bolj, kot je mogoče.

Sam zase vem: srce me ne izda,
naj me še on sovraži iz srca!

In videl boš, da tudi on ne klone,
poskušal se bo polastiti krone!

Naj me mrzi, za prestol se pogaja,
da uničil ga bom res lahko do kraja!

KREON: Če se ne vda, gospod, ker preohol je,
pa je ranljiv, kot veste vi najbolje.

In če zaman beseda bo razumna,
ostane vendar roka vam pogumna.

Čeprav želim, da se ta vojna neha,
z armado vam pomagam do uspeha;
čeprav že sit sem sporov in prepira,
ste vi moj kralj in Kreon vas podpira.

Sploh ne poznate še nesreče prave?

ANTIGONA: Da roke Polinejka so krvave?

KREON: Ste videli, kraljična, kakšen srd
je princa gnal v poslednji boj – na smrt;
enaka besnost gnala je junaka
in prvič želja src obeh enaka?

Ta strast, kopati v bratovski se krvi,
med njima sporazum dosegla prvi?
Sovraštvo, ki v dveh bratskih srcih tli,
združilo je oba v morilski sli.

Izbirat si bojišče skupaj grésta
v bližino čet, tik pred obzidje mesta,
prav tja sta šla kot prvi dan razdora,
da tam konča se v krvi strašna mōra.

Z grozečo kretnjo, z blaznimi očmi
do src iskala meču sta poti.

Pogledi, s slepo besnostjo zastrti,
oba vodili so v naročje smrti.

Sin, ki mu žalost dušo je ranila
in da bi spolnil vaša naročila,
je planil mednju, saj opozorilo

ga ni, kot nas, na mestu ohromilo.
 Za roke grabi ju, se vmes postavi
 in izpostavlja besnosti se pravi.
 Zaman ju Haimon skuša pomiriti,
 vse bližji so udarci mu srditi,
 pa vendar hrabro vztraja sredi bitke,
 prestreza sunke ostre, smrtno bridke,
 dokler ni s svojim mečem kralja roka
 namesto brata ubila mi otroka;
 na smrt zadet se zgrudil je na tla.

ANTIGONA: Zakaj ni smrt rešila me gorja!

... ..
 KREON: Ozre se Polinejkes ganjen vanj:
 »Prisegam, Haimon, da boš maščevan!«
 In v žalosti se podvoji mu sila,
 ki njemu v prid spopad je obrnila.
 Zadel je kralja – ves oblit s krvjo
 premagan se je zrušil na zemljo.
 Razvnela sta se tabora oba,
 naš sreči, grški solzam se preda.
 Ko ljudstvo zve, da kralj njegov ubit je,
 z okopov se tožba zasliši vpitje.
 A Polinejk, omamljen od uspeha,
 še mrtvega sovražiti ne neha,
 kot da užival v bratovi bi krvi:
 »Umiraš«, pravi mu, »odslej sem prvi.
 Kraljestvo imam v rokàh in svojo zmago,
 ti v peklu trpi jezo, kot ti drago
 in da kesanja zvrhana bo mera,
 Eteokles kot moj podanik umira.«
 Besede spremljal je ohol nasmeh –
 brat stopi h kralju, ki leži na tleh
 in stegne roko, da bi vzel mu meč,
 na videz mrtvi kralj pa, nanj prežeč,
 ga gleda, čaka in razvneti duša
 poslednji dih zadržati poskuša.
 Vsega prevzame sla po maščevanju,
 da zadržuje dih v pričakovanju,
 prikrije, komaj živ, to sled življenja;
 prevaral brata je izraz trpljenja,
 o hip usodni! ko je brat zdivjani
 po meču segel v nepremični dlani,
 ga kralj v srce zabode, končno srečen
 oči zapre in v mrak utone večer.
 A Polinejk zažene besen krik,
 omahne v grozo pekla kot krvnik,
 še v smrti ves razjarjen – ta izraz,
 grozeč in strašen spači mu obraz:
 smrt vanj vklesala je izraz oholi,
 ki se ne bo spremenil več nikoli.

ANTIGONA: Usodna častihlepnost, ti slepilo!

Prerokovanje se je dopolnilo!
Krvni kraljeve sva le dva ostala,
da nisem živa, Kreon, kaj bi dala!

.....

KREON: Pred mano ste zbežali torej v smrt?

Oči prelepih lesk je zdaj zastrt,
zdaj veke skrivajo mi njih sijaj,
ker nočete me videti še kdaj.
Res ste ljubili – a vodilo rôko
bolj kot srce sovraštvo je globoko.
Čeprav zavračate me s smrtjo svojo
in v grob zbežali pred strastjo ste mojo,
naprej sovražite me v temni jami,
po smrti vendar pridem tja za vami.
Kalil vso večnost vam bom mirno spanje,
na vek naj vas preganja vzdihovanje,
na vek naj mučijo vas prošnje vroče:
zbežati drugič v smrt ni več mogoče.
Umrîmo torej . . .

.....

Ljubezen, srd, zanos – zdaj na pomoč!

Končajte dni, mračnejše kakor noč!

Krvi sem Laja zadnji mož nesrečni,

zdaj strite me, če ste, bogovi večni!

Le nadaljujte posle strahovite!

Antigono ste vzeli – vse vzemite!

Odvraten mi je prestol, vsa darila,

pošljite strela, da me bo pobila,

naj moj zločin kaznuje zdaj vaš srd,

dodajte drugim žrtvam mojo smrt!

Zaman rotim vas – moja zla dejanja

prebujajo mi v srcu glas spoznanja:

Antigona, nje mati, brata njena

in lastna kri – to je za prestol cena!

Zla, ki sem jih povzročil brez števila,

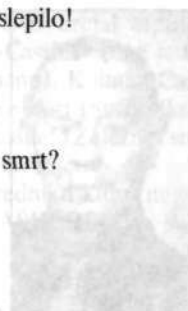
v krvnika so se v srcu spremenila.

Postojte . . . smrt poplača moja dela,

odpira se prepad, že sika strela,

že čutim tisoč muk okrog srca,

odhajam po svoj mir na dno pekla.

Prevedla Marija Javoršek